

Становище

относно ревизирия Национален план за възстановяване и устойчивост

Ревизирият План за възстановяване и устойчивост е стъпка напред в правилната посока. Планът има по-добра обща макроикономическа обосновка. Засилен е фокусът върху иновациите и енергийния преход, с допълнителен акцент върху възобновяемите енергийни източници. Подобрена е вътрешната кохезия на документа и връзките му с националните и европейски политики. Отстранени са някои несвойствени и нецелесъобразни проектни предложения за нова инфраструктура.

Въпреки това, стратегическият документ повтаря много от управленските дефицити, които спъват нисковъглеродния преход на страната. За енергийните и климатични политики на България е необходима много по-ясна дългосрочна визия за налагане на ключови реформи, свързани с излизането от въглищната и газовата енергетика, и мерки за възстановяването върховенството на закона. Нужно е българското правителство да реструктурира държавната администрация, така че тя да е способна да изпълни приоритетите за преодоляване на климатичните промени и за ускоряване на икономическия растеж, базиран на иновациите. Българското правителство трябва да положи допълнителни усилия за подобряване на Плана, така че той да стане ефективен инструмент за догонването на останалите европейски страни в процеса на икономическа трансформация и преход към нулево въглеродно бъдеще.

Ревизирият План набелязва редица важни реформи и проекти, насочени към осъществяване на енергийния преход, включително:

- завършване на либерализацията на електроенергийния пазар;
- свързване и споделяне на топло- и електрическа енергия между съседни сгради и имоти;
- свързване на батерии и системи за съхранение към електроенергийната система;
- премахване на административните и регулаторните пречки пред присъединяването на малки електроцентрали към мрежата;
- модернизация и дигитализация на електроенергийния системен оператор;
- насърчаване кредитирането на етажната собственост или сдруженията на собствениците чрез специално разработен финансов продукт;
- увеличаване дела на финансиране на слънчеви покриви и термопомпи в домакинствата от 20 млн. до 140 млн. лева и покриване на 100% от разходите за енергийно бедни домакинства;
- проучване на геотермалния капацитет в страната и изграждане на първата геотермална централа;
- подпомагане на малки ВЕИ проекти чрез отделянето на 25% от бюджета на всеки търг за инсталации под 5 MW.

Въпреки положителните стъпки за подобряване на инвестиционната среда за ВЕИ, има голям риск Планът в този си вид да не бъде одобрен от Европейската комисия поради неразрешените противоречия между дългосрочната енергийна и климатична стратегия

на ЕС и тази на България. Сред структурните проблеми в сегашния вариант на стратегическия документ може да се отбележат:

- Липсата на времева рамка за извеждане от експлоатация на въглищните централи, което прави България единствената страна в Европа без конкретна стратегия за въглищен преход.
- Предвидените мерки в Плана не са добре обвързани с други стратегически насоки, като нуждата от [икономическо реструктуриране на въглищните региони](#) и създаването на нови индустрии и пазари.
- Акцентът е поставен върху големи инфраструктурни проекти, които (рискват да) обслужват конкретни частни интереси и олигархични мрежи. Чрез планираното изграждане на мрежа от газопроводи до въглищните региони на България, построяването на нова газова централа с капацитет от 1 ГВт и липсата на устойчива диверсификация на източниците, България ще засили зависимостта си от внос на природен газ и ще забави интегрирането на възобновяеми енергийни източници в електроенергийния микс. Съществува и сериозен риск от влягане на значителни финансови средства в неизползваема инфраструктура.
- Единственият конкретен проект за увеличаване на дела на ВЕИ в електроенергийната система при предвидима финансова подкрепа следва модел, който дава дискриминиращо предимство на големи ВЕИ инвеститори, вместо да насърчава развитието на [енергийното гражданство чрез децентрализация на електроенергийното производство, създаване на енергийни общности](#) и изграждане на умни мрежи с ниско напрежение.
- ВЕИ проектът за 1.7 ГВт нови инсталирани мощности поставя ненужно голям фокус върху съхранението на електроенергия, като поставя висок праг на капацитета за съхранение – 25% от общия капацитет на електроцентралата. При въвеждането в Плана на допълнителни мерки за подобро управление и диспечирание на електроенергийната система, като реформа в планирането на балансиращия пазар и дигитализация на електропреносната система, и на фона на свързани регионални електроенергийни пазари, презапасяването със системи за съхранение е икономическо необосновано.
- Важен иновативен елемент, който трябва да бъде добавен в Плана, е използването на офшорния вятърен потенциал в Черно море, например [чрез изготвянето на изцяло нова национална програма](#) в съответствие със [Стратегията на ЕС за развитие на офшорната възобновяема енергия](#). Центърът за изследване на демокрацията оценява офшорния вятърен потенциал в българската акватория на Черно море на 115 ГВт.
- [Други мерки, които трябва да бъдат застъпени в Плана](#), са изграждането на умни мрежи за по-добра интеграция на голямо количество ВЕИ централи в електроенергийната система, разширението и модернизацията на преносния трансграничен капацитет със съседните държави, което да улесни балансирането на електроенергийната система на регионално ниво, както и разработването на пилотни водородни проекти в индустрията.
- Мерките за енергийна ефективност, споменати в Плана, имат дългосрочен характер и би било добре да се включат конкретни стъпки и разяснение как ще бъдат подпомогнати [енергийно бедните домакинства като специална целева група от уязвими потребители](#). Необходим е фокус върху „дълбоко“ обновяване, което да не включва само подмяна на изолацията и саниране на фасадите, а цялостно интегриране на системи за енергийни спестявания и производство на ВЕИ в сградите.
- Необходимо е в Плана да бъде посочен конкретен финансов ресурс и мерки за справяне с енергийната бедност. Подобна мярка би била [създаването на енергийни](#)

общности сред социално уязвимите потребители, което да насърчи замяната на замърсяващи горива и технологии с по-екологични алтернативи.

- Националният фонд за декарбонизация следва да подпомага инвестициите в нисковъглеродно икономическо развитие чрез устойчиво и целенасочено финансиране на широка група бенефициенти – крайни потребители на енергия – с оглед максимална декарбонизация на българската икономика. Тъй като Фондът има за цел и да засили инвестициите в енергийна ефективност, тази негова мисия трябва да се разшири и към финансиране на зелени технологии и иновации. За да се превърне Фондът в успешна стратегия за финансиране на нисковъглеродни проекти, трябва да се дефинират детайлно критериите за подбор на крайните групи бенефициенти и да се включат повече сектори на икономиката, като транспорта, индустрията и земеделието. Основна цел на Фонда трябва да е насърчаването на разпределянето на финансовите ресурси за създаване на работни места в сектори със зелена насоченост.
- Новият Фонд може също да осигури подкрепа за въвеждането на търгове за нови ВЕИ, които да не дискриминират между различните технологии и да целят постигането на най-ниската възможна цена за производство на електроенергия.
- Успехът на енергийните реформи и инструментите за финансиране в НПВУ ще зависи от тяхното прилагане и от процедурите за мониторинг, които ще бъдат въведени, за да се оцени тяхната ефективност и да се гарантира съответствието им с целите на ЕС в областта на климата и върховенството на закона. Настоящите национални стратегически документи (НПВУ, оперативните програми и ИНПЕК) не дефинират адекватно нито специфичните механизми за контрол, нито задължителния мониторинг върху използването на основните финансови инструменти.
- С оглед ключовото значение на европейските климатични политики и необходимостта от ускоряване на зелената трансформация на българската икономика и общество, би било силно препоръчително Министерският съвет да трансформира своята структура към намаляване на администрацията, съпроводено със специализация, например чрез създаването на Министерство на климата и енергетиката и Министерство на иновациите и дигитализацията и чрез по-доброто организиране на подопечните им агенции.

гр. София
28 юли 2021 г.